

A felbátorodott magyar urak titokban tárgyalásba bocsátkoztak Jacobi bécsi porosz követtel, majd Goethe útján a weimari választóval, detronizálni akarták a Habsburgokat s porosz fennhatóság alatt, alkotmányos és „független“ monarchiává készültek alakulni.

József, a haldokló József pedig tehetetlen volt és halálos ágyán visszavonta minden rendelkezését, kettő hijján: a szent Koronát, a magyar nemesi jogok s feudálizmus dicsfényövezte szimbólumát visszaküldte az országba.

Nyomorultan, kétségbeesetten halt meg; az ország észre se vette halálát s kéztapsolással üdvözölte — mint a szemtanú leírja — a királyi ünnepek közt hazaszállított korona érkezését.

A francia forradalom eszméinek mélyebb értelmét csak évtizedek múltán s akkor is homályosan kezdték felfogni az országban, — bizonyítva a modern történelembölcseletnek azt a törvényszerű tételét, hogy az eszmék szorosan összefüggnek azzal a környezettel, amelyben születtek, azokkal az osztályokkal, amelyeknek anyagi és erkölcsi aspirációit kifejezik; s hogy más körülmények és érdekek közé plántálva, eredendő talajukból kiszakítva, groteszk eredményeket idézhetnek elő.

A magyar köznemesség, amely latinul énekelte a Marseillaisét és a Ca irat-t (Hoc ibit), a korszerű eszméket korszerűtlen igényei megvalósítására használta fel. Alig, hogy helyreállította aztán, Lipót alatt, „ősi alkotmányát“, sutbadobta a szabadságot és megtagadott minden közösséget az „elfajult“ francia forradalommal. Martinovicsék kivégzésének, akik fel lázadtak a reakciós feudálizmus és a monarchia új béke- és szövetségkötése ellen, a magyar fő- és köznemesség csaknem egyöntetűen örült. Mind ez nincs tanulság hijján. (*Fejtő Ferenc*)

MARTINOVICS IGNÁC: AZ EMBER ÉS A POLGÁR KATEKIZMUSÁBÓL

Mi az ember?

Okos, teremtett állat.

Mi az okosság?

Olyan tehetség, mely által az ember képzelődéseket, itéleteket, okoskodásokat formál, az elmúlt dolgokra reá emlékezik és a következőkről jövendöl..

Vagyon-e az embernek még valamije az okosságon kívül?

Igenis, tudniillik az organizált és oly természetű erőkkkel felruházott teste, mely az okosság ösztöneinek végbenvitelére alkottatott.

Mi léssen az emberből, ha a maga okosságát nem követi?

Olyan állat, mely természetére embert képzeltek, de valósággal nem egyéb baromnál.

Mit javasol az okosság az embernek?

Tartsd meg és tedd szerencséssé magadat.

Miképpen tarthatja és teheti szerencséssé az ember magát?

A maga természeti és erkölcsi szükségéinek eleget tevő munka.

Melyek ezek a szükségek?

Magát ruházni, táplálni, lakhelyének lenni, a maga talentumait ki-

pallérozni és használni a magokhoz hasonlóknak.

Melyek azok az eszközök, melyek eleget tesznek ezen szükségnek?

Mindazok, amelyek az embernek az okosságtól sugalltatnak, amilyenek példának okáért ingó vagy ingatlan tulajdonok keresése, a kereskedés, a mindennapi házimunka, a földmivelés, a tudományok, a kézi mivek és a mesterségek.

De mit kell cselekedni, hogy az okosság béolítsa az emberbe mind-ezeket, melyeket kiszámláltam?

Szükség, hogy az okosságnak ne légyen semmi nyavalyája.

Melyek az okosság nyavalyái?

A tudatlanság, a vakhit, amely két erkölcsi nyavalyák szülik a tévelygést, amely a szokás által elfogja az embernek szivét és utoljára oktalan állattá teszi.

Mit kellene ellene szegezni a tudatlanságnak és a vakhitnek?

Az oktatást és a tapasztalást és ami ezekből következik: a világságot.

Melyik maximája ezen eszköznek az ember szerencsésé tételére?

Légy szabad és szabadságodat vezérelj az okosság által.

Miben áll ez a szabadság?

Hogy mindazt meg lehessen cselekedni, ami hasznos a maga megtartására és ami másnak semmit sem árt.

Háboríthatatik-e meg valaki a maga szabadságának gyakorlását?

Igenis, tudniillik a magához hasonlók gonoszsága által.

De mit ostromolnak ők főképpen az ember szabadságának megszorításával?

Két dolgot: életét és tulajdonát az embernek.

Mit tévesen a tulajdona?

Oly dolgot, mely egyedül az emberhez tartozik.

Hányféle tulajdonai vannak az embernek?

Kétféle: az egyik veleszületett, mint példának okáért meggondolni és beszélni az igazságról és azt közölni másokkal akármilyen lehető móddal; a másik szerzett tulajdona, mint példának okáért nem tilalmas szerzése a földnek, mezőknek, stb.

Vagyon-e valaki az emberek között, akinek jussa volna valakit életétől megfosztani, megháborítani szabadságát s tulajdonát?

1. Egy teremtés sincsen és semmi emberi hatalom nem sujthat halálos büntetést a magához hasonlókhöz, minthogy az ember élete a természet ajándéka és azért nem a más dolga, hanem a természeté azt elvenni.

2. Minthogy a szabadság és tulajdona, birtokának gyakorlása önként következik az ember maga-megtartásából és minthogy az igen ártatlan, igen szent ösztön és igen természeti igazság: az következik belőle, hogy egy embernek is, és egy emberi hatalomnak is sincsen legkisebb jussa akár szabadságát, akár tulajdonát ostromolni az embernek.

3. Az emberek, kik maguk tesznek bizonyos állati nemet, mind egyenlők a maguk jussokban és tartoznak megtartani azt a közönséges egyenlőséget a maguk tulajdon szentségjeikért.